

פרוטוקול מס' 78

פשיבת ועדת החינוך והתרבות
שהתקיימה ביום ד', יד' בתמוז תשל"א - 7.7.1971,
בשעה 8.45.

נ כ ח ר :

חברי הועדה:
א. רזיאל-נאור - פ"מ היו"ר
ב. אליעד
ז. הרמן
ש. לוין
פ. צ. נריה
ד. קורן

פוזמנים:
פר י. שוחט - משרד החינוך והתרבות
ד"ר צור - משרד החינוך והתרבות

מזכירת הועדה: ד. פלר

רשמה: פ. כהן

סדר-היום: שאילתות.
המסך הדיון על הדין וחשבון על מערכת החינוך:
הכשרת מורים.

7.7.1971

מ"מ היו"ר א. רזיאל-נמנור: אני פותח את הישיבה.

ג. אליעד: יש בעיה של יציאת תלמידים לחוץ-לארץ. שאלתי היא האם יש פיקוח מטשתי על כך? האם יש ביקורת ופיקוח והכוונה לסיורי התלמידים בחוץ-לארץ.

היו"ר א. רזיאל-נמנור: התשובה מינתן בישיבה הבאה.

אני מקדמת בדרכה את סדר שוחט וד"ר צור. הנושא העומד על סדר יומנו היום הוא הכשרת פורים.

מר שוחט: הנושא של הכשרת פורים הוא אחד החשובים ביותר במסגרת מערכת החינוך. יחד עם זאת הוא גם אחד הקשים ביותר.

כולנו יודעים שבצמח החינוך נוטל על המורה, על האדם המבצע את הפעולה בבית-הספר. תכניות הלימודים, שיטות ההוראה, המסידורים הטכניים הפסיפיים בבית-הספר, יכולים להיות טובים ככל שיהיו; אם המורה אינו מתאים לתפקידו - כל הדברים האלה לא יועילו. ולהיפך: מורה טוב, גם בתנאים הגרועים ביותר, יכול למלא תפקידו בהצלחה רבה, אם הוא האיש המתאים לתפקיד.

במשך כל שנות קיומו נתן משרד החינוך את דעתו לענין זה של חשיבות הכשרת המורים. ומזה שנים אחדות הוא מקדיש לענין זה תשומת לב רבה מאד. מצד שני אנחנו עומדים בפני קשיים גדולים מאד בנושא זה, הן מבחינת המושג של הכמות והן מבחינת המושג של האיכות.

מבחינת הכמות הדבר קשור בתחזיות של כוחות ההוראה במוסדות החינוך. היה כמובן רצוי מאד שמשרד החינוך יכין תחזית יל הצרכים בכוחות הוראה במערכת החינוך לשלביה השונים, מבן הילדים ועד השלבים העליונים של בית-הספר העל-יסודי, ויאתר שמדי שנה אנחנו זקוקים לכך וכך מורים ברמות השונות, ולפי זה יכווננו את הכשרת המורים. אולם ככל שמנסים לקבוע תחזיות לצרכים של כוחות ההוראה, אף פעם איננו יכולים להגיע לא רק למספרים מדויקים, אבל גם המספרים המוערכים הנראים לנו כאילו כנכונים, מתבררים.

הסיבה לכך היא שאנחנו ארץ עליה. איננו יודעים אף פעם מה מספר הילדים שיתווספו לבתי-הספר בשנים הקרובות. אפילו צניח שאנחנו יכולים לאמוד את זה לפי השנים שעברו - יש דבר אחר שאיננו יכולים לדעת, והוא מה מספר המורים המסיפיים את המוסדות להכשרת פורים וצכנסים להוראה. יש נשירה של פורים שכבר עוסקים בהוראה; יש נשירה של תלמידים מסמינרים, או שאינם הולכים להוראה בגמר הלימודים. כל זה מקשה עלינו לקבוע תחזיות מדויקות.

אף על פי כן אנחנו מנסים לעשות זאת כמעט מדי שנה, לפחות לקראת שלוש, ארבע או חמש השנים הקרובות. ועם כל הסטיות שיש בזה, בתוקף הצרכים אנחנו הולכים בדרך זו.

למשל, לפי התחזיות שלנו, לקראת שנת הלימודים חש"ל ותשל"א היו צריכים המורים המסיפיים את המוסדות להכשרת מורים לספק את צרכי החינוך היסודי. בתחילת שנות הלימודים תשל"ל ותשל"א היה נדמה לנו שיש מספר מספיק של פורים. בעבור שלושה חודשים פראשית שנת הלימודים, בנובמבר, היינו מוכרחים להכניס מאות מורים בלתי מוסמכים לבתי-הספר, רק מפני שבשלושת החודשים האלה נוספו תלמידים לבתי-הספר במקומות שונים. יש לציין גם תופעה ידועה, שקורים מקרים שבערים כחל-אביב וירושלים מסתובבים מורים מוסמכים ללא עבודה, בעוד שבמקומות פרוחקים יש משרות ואין מועמדים. עובדה זו דורשת מאתנו יתר תכנון, יתר חישובים של הצרכים שיהיו בשנים הקרובות. זאת אחת הפעולות שעושה עכשיו הגוף שהוקם במשרד לחינוך המערכת.

קשה יותר היא הבעיה של איכות הכשרת המורים. יש לנו שתי מערכות להכשרת מורים. לחינוך היסודי - בתי-הספר למורים. בתי-הספר למורים קיימים בארץ שנים רבות, ומספרם גדל מאד בשנים הראשונות לאחר קום המדינה. אלה היו מוסדות שהיו בנויים על בית-הספר התיכון. כלומר

7.7.1971 - טר שוחט

כך הולך להוראה. לחינוך העל-יסודי יש מערכת אחרת, ואלה הן האוניברסיטאות. כלומר לפי הכללים והתקנות יכול ללמד במוסד על-יסודי רק אדם שסיים לימודיו באוניברסיטה, לפחות לתואר ב.א. בכיתות הגבוהות אנחנו דורשים תואר ס.א. אינני מדבר על מקרים חריגים. יש לנו מוסדות פיוחדים להכשרת מורים שלא במסגרת האוניברסיטה, למשל ללימוד תורה שבעל-פה. יש מוסדות פיוחדים לחינוך העצמאי. אבל שני המסלולים העיקריים הם בחי-המדרש למורים לחינוך היסודי, והאוניברסיטאות - לחינוך העל-יסודי.

שתי המערכות האלה להכשרת מורים מעוררות ספקות רבים אצל אנשי החינוך, באיזו פידה הן מאיפות להכשרת המורה כפי שאנחנו היינו רוצים לדאוגה. בעיה זו קיימת בכל העולם. אחד הדברים המעניינים שלא הוגדר עד היום בשום מקום הוא מה בעצם צריכה להיות ההכשרה הנכונה של המועמד להוראה בבית-ספר. אחד ישים את הדגש על ידע רב; שני - על טכניקות בהוראה; שלישי - על אישיותו הפחנת של המורה. אבל אינני זכנס לבעיות עקרוניות.

אנחנו אופרים שיש ספקות גם ליגני דרכי ההכשרה בספינירים וגם ליגני דרכי ההכשרה באוניברסיטאות. בנוגע לספיניר, מתעורר ספק האם שתי שנים, כפי שהיו נהוגות עד עכשיו, מספיקות להכשרת מורים. הראיה לכך שזה לא מספיק היא שאנחנו שופעים לא אחת שחלק ניכר מהמורים אינו מוכן די הצורך מבחינת הידע להורות בכיתות גבוהות של בית-הספר היסודי. וכשם שבכל המדעים יש התקדמות רבה מאד בשנים האחרונות, כך גם במדעים הפדגוגיים יש התקדמות רבה מאד. והיינו רוצים שפורה הנא ללמד בבית-ספר יסודי ייטה בעל השכלה רחבה יותר מאשר שתי שנות לימוד בספיניר יכולות לתת לו.

לפני שנים מספר הוקמה מטעם משרד החינוך ועדה בראשותו של פרופ' דושקין, חבר הכנסת לויז היה חבר בה. כבר אז הם הגיעו למסקנה שצריך להוסיף שנת הכשרה אחת, ולתת למוסדות להכשרת מורים לחינוך היסודי מעמד גבוה יותר מכפי שהיה מקובל אזלנו. לא אמרו בספורש מעמד אקדמי, אבל זה צריך להיות פשהו קרוב לפעמד אקדמי.

הבעיה היא מה צריך להיות התוכן של הכשרת המורה. היה זמן שחשבנו שפי שבא לספיניר אחד בית-ספר תיכון, מבחינת הידע החופרי צריך להיות מוכן להורות בבית-ספר יסודי, והספיניר צריך לתת לו את הידע הפילוסופי. כנראה שגיישה זו לא היתה נכונה בפלואה. צעיר הפטיים את בית-הספר התיכון, אפילו עם ציונים טובים, עדיין אין הידע שלו מספיק כדי ללמד תלמידים בגיל 12, 13, 14. התעוררה שאלה אם לא צריך לתת בתוך בחי-המדרש למורים גם ידע חופרי, ידע במקצוע עצמו.

בשנים האחרונות הונהגו שני דברים: א) מספר ספינירים הפכו להיות חלת-שנתיים; ב) בתוך הספינירים הונהגו מסלולי התמחות למקצועות שונים. ההתמחות היא למקצוע אחד, שנים או שלושה, אם זו קבוצה של מקצועות הוסניסטיים או ריאליסטיים; כך שהתלמיד יכול לקבל תוספת ידע בהיותו בבית-המדרש למורים, כדי להורות בבית-ספר יסודי.

ליגני האוניברסיטאות - התעוררו ספקות גדולים, לא רק אזלנו, אלא גם בחוץ-לארץ, האם האוניברסיטה לפי מבנה, לפי שיטת עבודתה, מכשירה את הסטודנט הלומד בה להוראה בבית-ספר. היו לנו בענין זה דיונים רבים. הגענו למסקנה - ופענין שגם אנשי אוניברסיטה, פרופסורים, הגיעו למסקנה זו - שההוראה הכללית באוניברסיטה אינה ערוכה כך שהיא תכשיר את האדם הלומד מקצוע מסויים להורות אחר כך את המקצוע בבית-הספר העל-יסודי. פרופסורים לתנ"ך אפרו לי: זה שסטודנט לומד באוניברסיטה מקרא אינו נותן לו את ההכשרה ללמד מקרא בבית-הספר. כי הפרופסור הפלמד באוניברסיטה פכוון את ההוראה לקראת מחקר, לקראת דברים שהוא חושב שהסטודנט יצטרך לעשותם בעתיד.

האוניברסיטה באה לתקן את זה על-ידי זה שהיא הקימה את בית-הספר לחינוך או החלקה לחינוך. אדם לומד את המקצוע הפסויים באוניברסיטה - כמו למשל פיסיקה. אחר כך הוא לומד שנה בבית-הספר לחינוך, את הלימודים הפדגוגיים. זה צריך להביא אותו לכך שיוכל אחר כך להיות מורה.

7.7.1971 - סר שוחט

לצערנו לא נוכל להגיד שבת-הספר לחינוך בכל האוניברסיטאות באמת מכינים או הופכים את הסטודנט לפורה לעתיד. הענין נדון בארצות רבות ויש שיטות שונות. השיטה המקובלת במערב היא זו שהיארתי כאן. בסזרח אירופה השיטה אחרת לגמרי. שם יש מכונים פיוחדים ברמה אוניברסיטאית להכשרת פורים, שבהם לופדים יחד גם את הפקצוע וגם את ההכשרה הפדגוגית. ועדיין לא הגיעו לפסקנה מה טוב יותר.

בית-הספר לחינוך אצלנו פגביל את עצמו ללימודים פדגוגיים פמש. הוא פלמד פילוטרפיה של חינוך, תורת החינוך, שיטות הוראה וכו'. הוא גם פביא אנשים שצריכים ללמד מתודיקה של פקצוע פסויים. אבל האדם באוניברסיטה נכלל לא ללמד את החומר שהוא צריך ללמד אחר כך בבית-הספר. הוא אינו מכיר את החומר הפצוי בתכניות הלימודים החדשות.

אפרתי מה הפקרות המתעוררים. יש גם דעות אחרות. אתמול פפענו פפרופ' ישעיהו ברלין פאוכספורד את ההיפך. הוא אופר שמה שחוצץ לפורה זה ידע רב פפקצוע. כלומר יש דעות כאלה ודעות אחרות.

יש לנו היום 38 בתי-פדרש לפורים, 2 בתי-פדרש האכשירים פורים לחוצ-לארץ, ופפינר לפורים אחד ערבי, אני פקרה שבשנה הבאה יהיו 2. 38 בתי-הפדרש האלה פתחלקים כך: 11 בתי-פדרש פמלכתיים, 10 פמלכתיים-דתיים, 2 פדרשות דתיות, והיתר אלה פדרשות או בתי-פדרש לפקצועות ההכשרה הפקצועיים, פוסיקה, חינוך גופני וכו'. שתי הפדרשות הדתיות הן "עליה" בפחה-תקרה, ובית צעירות פזרחי.

פספר התלמידים בכל הפוסדות הוא 6,380. מה שפענין ארתנו הוא מה מספר התלמידים הפסיפיים פדי שנה את הפפינרים, באיזו פידה זה עונה על הצרכים שלנו בבתי-הספר. לקראת שנת הלימודים תשל"ב יש לנו בבתי-הפדרש הפמלכתיים 1,210 תלמידים שיפייפנו את לימודיהם. גדיהיים - 475. בפפינרים של החינוך הפופר, העצמאי - 348 תלמידים.

אשר לשאלה האם זה פפפ את הצרכים - התשובה היא שיכול להיות שבתחילת שנת הלימודים זה פפפ, אבל אין לי פפפ שכעבור חודשיים-שלושה יחפרו פורים, ונצטרך שוב להכניס לבתי-הספר פורים בלתי פופפכים, אם כי במספר לא גדול.

לקראת שנת הלימודים תשל"ג הפצב יהיה יותר טוב, כי פספר התלמידים הוא יותר גבוה. יהיו לנו אז 1,413 בחינוך הפמלכתי, 690 בפמלכתי דתי. זה כפובן פפפר פפקצת את הפצב, אם כי לא בפלואו. לגבי פספר הפורים הערביים - לקראת תשל"ב יהיו לנו 166 פורים; לקראת תשל"ג - 169.

באחת הישיבות נשאלה שאלה לפה פגרנו פפינרים, אם יש צורך כה גדול בפורים. התשובה היא שאנחנו פפפנו לא פפני שהיו לנו יותר פדי פורים, אלא דפינו להביא לפדי פפפוג של פוסדות קטנים עם פוסדות גדוליים יותר. עם קום המדינה, כשהפצב היה קשה פאר פבחינת כוחות הוראה, נפתחו כל פפיני פוסדות להכשרת פורים, בפקופות רבים, ברפה נפוכה פאר, בלי כוחות הוראה פפפיקים בפפינרים. פשנה לשנה השתדלנו לחסל את הפוסדות הקיפונניים האלה, ולצרף אותם לפוסדות גדוליים יותר, כדי שהפוסדות יהיו גדוליים יותר, כדי שכוחות ההוראה לתלמידים בפפינרהיים יהיו טובים יותר, הפיור טוב יותר, הפנניים וכו'. זו הסיבה שפ-65 פפינרים הגענו עכפיו ל-38.

הי"ר א. רזיאל-נאור: מה הקריטריון שלפיו פשאירים את הפפינרים או לפיו סוגרים אותם?

סר שוחט: א) גיאוגרפי; ב) כוחות הוראה בפפינר; ג) תנאים פפסיים טובים.

באשר לתכניות לעתיד - פהדברים שהשפעתם פובן שהיינו רוצים עד כמה שאפשר להעלות את רמת ההכשרת הפורים. יש המשתמשים בפושג של אקדמיפזיה של ההכשרת פורים, כלומר להביא לזה שכל פורה הבא ללמד בבית-ספר יהיה בעל תואר אקדמי. אינני יודע אם זה כל כך רצוי ואם נוכל להגיע לזה. בארצות-הברית עושים זאת. אם אנחנו משתמשים

7.7.1971 - טר שוחט

בפושג אקדמיזציה, הרי זה בכיוון אחד בלבד, והוא העלאת הרמה של המוסדות להכשרת מורים, העלאת הרמה של הספצינרים, שרפת הלימודים שם תהיה כזאת המתקרבת לרמה אקדמאית.

בדי להגיע לזה הלכנו בשתי דרכים. באנו בדברים עם אנשי המוסדות להשכלה גבוהה. אמרנו להם: אתם שותפים כפוננו לענין הנקרא הכשרת מורים, כי אנחנו מכשירים מורים לבתי-ספר שבהם לומדים תלמידים המועמדים ללימודים באוניברסיטה. הצענו להם שהם יקחו את החפנות על המוסדות להכשרת מורים משלוש בחינות: א) שיחד אמנו יאשרו את המורים שמתווד להם ללמד בבתי-הספר למורים; ב) שיחד אתנו יעבדו את תכניות הלימודים לבתי-הספר למורים; ג) שיפקחו על בחינות הגמר בספצינרים. אמרנו להם: אם תשתתפו אתנו, נוכל לבקש סכום שתתנו אחר כך נקודות זכות לתלמידי הגומר את הספצינר, שיוכל להמשיך בלימודיו באוניברסיטה. זה נותן לאדם הלומד בספצינר מוטיבציה להמשיך בלימודים, הוא רואה עצמו ברמה שורה לכל סטודנט אחר הלומד באוניברסיטה, זה פעלה את יוקרתו של האדם, זה גם יעלה את רמתו של הספצינר.

לצערנו הפשא ומתן הזה עם האוניברסיטאות לא הצליח בטאה אחרו. עד היום יש שני מוסדות בלבד שהצליחו להתקשר עם האוניברסיטאות: מכון וינגייט התקשר עם אוניברסיטת תל-אביב, בתנאים אלה שתלמיד הגומר את מכון וינגייט לומד עוד שנה באוניברסיטת תל-אביב וטקבל תואר ב.א. הוא יכול לבחור לו כל מקצוע שהוא רוצה. את אותו חוג הוא בוחר לו עוד בהיותו במכון וינגייט. המוסד השני שרק לפני שבועיים נחתם ההסכם בינו ובין אוניברסיטת חיפה הוא ספצינר הקיבוצים באורניט. הדבר נעשה בצורה יותר פתוחה: ספצינר הקיבוצים באורניט נהפך לחלק בלתי נפרד של אוניברסיטת חיפה. זה יהיה בעצם בית-הספר לחינוך של אוניברסיטת חיפה. עדיין איננו יודעים בדיוק כיצד יסתדרו הדברים הלכה לפעשה, אבל ההסכם נחתם והחל משנת הלימודים תשל"ב ילמדו סטודנטים פסטינרים של ספצינר אורניט באוניברסיטת חיפה. לגבי יתר המסלולים, של התלמידים שיששכחו ללמוד באורניט - הם יוכרו על-ידי אוניברסיטת חיפה. ספצינר לוינסקי גישה להתקשר עם אוניברסיטת תל-אביב ולא הצליח.

כשראינו שזאת דרך קשה, כלומר שזה יקח עוד שנים עד שכל הספצינרים יתקשרו לאוניברסיטאות, אמרנו שבנסה דרך אחרת. שר החינוך הביא לפני המועצה להשכלה גבוהה הצעה להקים בארץ מכללות, בהתאם להצעת הועדה בראשותו של פרופ' ליפסון שפכו וייצמן. זו הצעה כוללת על מכללות, בנוסף לאוניברסיטאות הקיימות. במסגרת מכללות אלה כללה ועדת ליפסון גם מכללות להכשרת מורים. כלומר שיהיו מוסדות שיקראו מכללות פדגוגיות להכשרת מורים, ברמה אוניברסיטאית, דו-שנתיות או תלת-שנתיות, שיוכרו על-ידי המועצה להשכלה גבוהה או גוף שיוקם על-ידיה, שיוכל לאשר את הלימודים במוסד כזה כלימודים אקדמיים.

האישור העקרוני לכך ניתן כבר על-ידי המועצה להשכלה גבוהה. לפי התכנית זה צריך להקנות לאיש או זכות לקבלת תואר ב.א., ואם לא תואר שלם - לפחות נקודות זכות בכניסת הבוגר אחר כך לאוניברסיטה. פרטים אלה עדיין לא עובדו. ועדת ליפסון עדיין לא הגישה את הדו"ח הטופי, אבל עקרונית זה אושר.

מה זה נותן לנו? עיבדנו במשרד תכנית, שכניסנו בתחיל בארבעה או חמשה מוסדות, שתוך שנת תשל"ב, לקראת תשל"ג, נקים אותם כמכללות, על-ידי זה שהלימודים בהם יהיו מאורגנים בצורה אחרת מכפי שזה נהוג היום בספצינרים, שכוחות ההוראה בהם יהיו אחרים מאלה הקיימים היום בספצינרים. לא צריך לפטר את כל האנשים, אבל צריך לבדוק מי מתאים להוראה בספצינרים ופי לא. נוסף לכך, תעוצבה יחד עם אנשי האוניברסיטאות תכניות לימודים ברמה אקדמית. מדובר על דוד סלין בירושלים, על ספינר ליפשיץ בירושלים, על המכללה של קופרמן לבנות בירושלים, ועל מוסת אחד בתל-אביב. קיוונו לאחד את ספצינר שיינ, ספצינר לוינסקי וספצינר הקיבוצים לקטפוט אחד גדול ולהפוך את זה למכללה. ספצינר הקיבוצים עדיין לא פוכן ללכת לזה. אנחנו חושבים על איחוד שיינ ולוינסקי, כך שזאת תהיה מכללה להכשרת מורים באזור דן. מכללה נוספת צריכה להיות בחיפה, ומדובר על ספצינר גורדון.

7.7.1971 - מר שוחט

אנחנו מכינים את שלושת הדברים הנחוצים לזה: ציוד ומבנים, כוחות הוראה, ותכניות לימודים.

לגבי באר-שבע - שם יש סמינר. לא כללנו אותו בתכניותינו, כי מתנהל משא ומתן בינו ובין האוניברסיטה בבאר-שבע שהסמינר ייהפך לבית-הספר לחינוך של האוניברסיטה.

מה עם המדרשה בשדה בוקר? ד. קורן:

היא קיימת עדיין כמוסד קטן מאד. מר שוחט:

זה בתחום החינוך היסודי וחטיבת הביניים. הכוונה היא שמכללות אלה יכינו מורים לחינוך היסודי ולחטיבות הביניים.

באשר לחינוך העל-יסודי - כמובן שבהתאם לאוטונומיה של האוניברסיטאות איננו יכולים להתערב הרבה במה שהן עושות. אבל עשינו ניסיון - ואני מקווה שהוא יצליח - לקיים פורום משותף של מנהלי בתי-הספר לחינוך בכל האוניברסיטאות. אנחנו מתכננים יחד אחת לחודש, ודנים על התכניות להכשרת מורים לחינוך העל-יסודי. יש כאן קושי מסויים. בתוך האוניברסיטאות יש פער גדול בין האנשים העוסקים בהכשרת מורים, כלומר אנשי החינוך, לבין ראשי החוגים במקצועות השונים באוניברסיטה. איך לגשר על הפער הזה - זו בעיה רצינית. בכל זאת אנחנו רוצים להביא לזה שהאוניברסיטה, במידה שהיא מכשירה מורים לבתי-ספר על-יסודיים, תהיה קרובה יותר לצרכים של החינוך בארץ, גם מבחינה חברתית, גם מבחינה עניינית-מקצועית. עלי לומר לשבחן של האוניברסיטאות שיש היום שינוי לטובה ביחסן להכשרת מורים. במקום הראשון אני יכול להעמיד את אוניברסיטת בר-אילן, שמהרגע הראשון לקיומה התייחסה לעניין הזה ברצינות רבה מאד. כך גם פרופ' פוקס באוניברסיטה העברית, וד"ר ריבלין באוניברסיטה של תל-אביב.

ד"ר צור: אני רוצה להבליט נקודה אחת, והיא שבמרוצת השנים, מקום המדינה ועד היום, גם יוכלוסיית התלמידים השתנתה ביחס למה שנדרש מהם כתנאי לכניסה לסמינרים. לפני מספר שנים היו הרבה מדרשות מפוזרות בארץ. גומרי כיתה י'א' התקבלו למדרשות. היום לא מתקבל תלמיד לסמינר אלא אם יש לו אחד משני דברים: או תעודת בגרות, או תעודת גמר הפעודה שניגש לבחינות בגרות.

לפי ידיעות שקיבלתי יש תלמידים שלאחר גמר בית-הספר היסודי הולכים לסמינר ג. אליעד:

הקיבוצים בתל-אביב.

מר שוחט: הכלל הוא שלבית-מדרש למורים מתקבל בוגר בית-ספר על-יסודי. הדרישה היא תעודת בגרות. במקרים מסויימים, נניח לסמינרים מקצועיים, מסתפקים בתעודת גמר, כלומר תעודה הניתנת לתלמיד שהצליח לעמוד רק בשתיים-שלוש מבחינות הבגרות, ועוד שתיים-שלוש בחינות פנימיות. אין סמינר יכול לקבל תלמיד שלא גמר בית-ספר תיכון. ישנם סמינרים שעל ידם קיימות מכינות. זה כמו בית-ספר תיכון. זה לא בידי המחלקה להכשרת מורים, אלא בידי המחלקה לחינוך תיכון.

ג. אליעד: יש דעה שלסמינרים הולכים לאו דוקא הפוצלחים ביותר מבין פסיימי בתי-הספר העל-יסודיים. מה נעשה כדי לעודד תלמידים מוכשרים ללכת לסמינרים?

אנחנו יודעים שיש קושי להשיג מורים לספר, לישובים פרוחקים. האם נעשה פעולה כדי לתת מילגות מתאימות ולהשקיע באופן אינדיבידואלי בילדים מוכשרים מאותם מקומות, כדי שבגמר לימודיהם בבית-הספר העל-יסודי ילכו ללמוד הוראה, ויחזרו להורות בכפריהם או בכפרים סמוכים?

המצב הוא שבערים הגדולות בדרך כלל אין פתסור במורים, ולעומת זאת יש פתסור בישובים קטנים ופרוחקים. אני חושב שיהיה זה הוגן אם המורים המוסמכים יישלחו למקומות המרוחקים, ואילו בערים יהיו המורים הלא מוסמכים שבסופו של דבר אתם נאלצים לקבל. כי הילדים בערים בדרך כלל מקבלים בבית הרבה יותר מאשר הילדים במקומות המרוחקים. ייתכן גם שאחרי זמן מה תהיה אפשרות לגייס כוחות הוראה מתוך הפלאי המצוי בערים, ואינו עוסק בהוראה. האם הדבר נבדק?

מר שוחט אמר פה שמשרד החינוך רוצה להעלות את רמת המורים. אבל האם באמת יש נהירה כזאת שאתם יכולים לומר: אנחנו מעדיפים בעלי תואר ב.א. על פני בוגרי סמינרים?

אני רוצה להציג שאלה על האיכות. יש לי הרבה מורים קשים מאד בכל הנוגע לדרך שבה מכינים את התלמידים לבחינות הבגרות. אני מתהלך עם הרגשה שהיהדות מפסידה אחד הערכים הגדולים. מקנים לילד כשרון לנתח דברים, הבעיה היא לא רק הקניית ידע ופידע וכוסר אנליטי. חשוב האדם עצמו, גיבוש ערכים בתור דברים מקודשים שהם צריכים להיות בחלתו של הילד. היה ביהדות כוח אידיאליזציה עצום, ואני חושב שהוא הערובה ליכולת היהודית שנתגלתה בעולם. אנחנו מפסידים את האלמנט הזה. אינני מתנגד לפיתוח כוסר אנליטי והקניית פידע. יחד עם זאת יש להקנות ערכים נוספים.

מ.צ. ברירה:

טוב שמורה יהיה בעל ידע רחב. מנסיוני אני יודע שמורה בעל רמה גבוהה בתלמוד, גם כשהוא מלמד בחמישית, הוא נותן את הדברים בצורה כזאת שההישגים הם הרבה יותר גדולים.

אבל אנחנו מדברים על מציאות מסויימת. באותה אקדמיזציה שעליה אנחנו מדברים יש טכנה שאנשים ילכו ללמוד ויפסיקו ללמד. אבל יש עוד בעיה. אל נשלה את עצמנו, המצב הוא שהכוחות המעוליים פוגעים ללימודים אוניברסיטאיים ברמה גבוהה, ולא להוראה. אנשים כאלה אינם רוצים להיות מורים, אלא מדענים. ואנחנו הרי מחפשים דרך לקרב אנשים למקצוע ההוראה. הדרך שהצביע עליה חבר הכנסת אליעד היא טובה מאד.

לדעתי אסור לנו להרחיק אנשים שהם חלשים יותר, שאינם יכולים להיות גאונים בפדע, אבל יכולים להצליח מאד כמורים. ראינו מורים שלא היו גאונים, אבל היו מורים מצויינים ומסורים, והצליחו לקדם את התלמידים בצורה בהדרת. מוכרחים לחפש דרך לשמור על הקאדרים האלה, ולא להרוס אותם על-ידי תביעות שהן למעלה מכוחם. אותה אקדמיזציה יכולה להתנגס בהם. המורה איננו יכול להספיק הכל, ובסופו של דבר זה הולך על חשבון התלמידים. נעשים דברים גדולים בשטח של הכשרת מורים; תוספת של שנה שלישית היא דבר חשוב מאד. אבל מוכרחים למצוא את שביל הזהב.

ד. קורין:

לאור העובדה שיש נסירה בכיתות ההמשך, ועד כמה שאני מכיר את הנערים והנערות האלה, הרי לא מעטים מהם נוסרים בגלל קשיי ההתבגרות וקשיים אחרים - האם לא כדאי היה לייעד ליד הסמינרים את המכינות כחלק מהמתכונת, שבהן ילמדו את החומר כך שהם ידעו ללמד אותו? המכינות בסמינרים טובות יותר מאשר כיתות רגילות של בית-ספר תיכון. בבית-ספר תיכון המטרה היא תעודת הבגרות, ולמנהל בית-הספר יש מטרה שאחוז גבוה יותר של תלמידים יעברו את בחינות הבגרות. אם אלה ילמדו בכיתות י, יא, יב, את החומר בצורה טובה להוראה, אני חושב שנגיע להישגים גדולים מאד. אם רוצים להכשיר מורים טובים, יש להקים את המכינות ליד הסמינרים, ולא לדרוש שום תעודות. התלמיד שם צריך להיות בוגר כיתה מסויימת, עם תעודה זו או אחרת. ושם יכשירו אותו להוראה. חשוב שמורה ידע להנחיל את החומר שהוא יודע. מן שלומד לאט יודע ללמד. מי שהוא מבריק ויודע ללמד פהר, פוסח על שלבי ההכנה של הפרטים. זו תופעה מאד בולטת אצל מורים.

כדאי למשרד החינוך לחשוב על כך, להקדים את המכינות במסגרת הסמינרים. אני חושב שתהיה בזה ברכה רבה.

ש. לוי:

האם אפשר לקבל מכם רשימה או אומדן מה אחוז התלמידים בני עדות המזרח בבתי-המדרש למורים? אנחנו עוסקים לא מעט בשאלת אחוזם במוסדות להשכלה גבוהה. שם הבעיה מאד מסובכת. זה ענין לפדיגניות לסווח לא קצר. צדמה לי שבבתי-המדרש למורים אפשר היה לפתור את הבעיה בקצב מהיר יותר, אם יהיה כיוון ואם תהיה מגמה פודעת ומופעלת. מה המצב היום? הייתי מבקש, אם אפשר, לקבל גם השוואה למצב שהיה לפני שנתיים-שלוש, כדי לראות אם יש בזה שינוי.

מה מספר הנרשמים לבתי-המדרש למורים לקראת שנת תשל"ב? כמה גברים יש ביניהם?

אני רוצה להמשיך את הקו שנטו קודמי. אני חושב שיש מקום במדינת ישראל למוסד להכשרת מורים בן חמש שנים, על-ידי מוסד להכשרת מורים בן חמש שנים.

7.7.1971 - ש. לוין

אם אנחנו רוצים למשוך בני עדות המזרח למקצוע ההוראה - וקשה להפריז בחשיבות העניין הזה - צריך להבטיח להם לימודים סדירים וממושכים על חשבון המדינה, ותוך כדי סיפוח וטיפול מיוחדים. אילו הייתי מציע להקים מוסד כזה בתל-אביב, חיפה או ירושלים, היינו מסתכנים בסבך של בעיות של אינטגרציה ודיס-אינטגרציה וכדומה. אבל האזורים הדרומיים והצפוניים הם מבחינה זו הומוגניים למדי, לא יהיו שם קשיים כאלה. יש חשיבות רבה מאד לתת לבנות ולבנים אפשרות ללכת למקצוע ההוראה.

כלומר זה צריך להיות פוסד שיקיף את הלימודים העל-יסודיים, לא כדבר נפרד בפני עצמו, אלא כחלק אינטגרלי של התכנית הכללית. כדאי לנסות זאת. אם משרד החינוך יעשה זאת, אני חושב שהוא יעלה על דרך נכונה. אני מבין שהמגמה היא שבהכשרת מורים הולכים לקראת מכללות, בשילוב עם אוניברסיטאות. אני מציע לחשוב גם על דרך זו, בפרט בצפון ובדרום. אשמח לשמוע את תגובתכם על הצעה זו.

ז. הרמן: אני רוצה להזכיר מה שסיפר לנו אתמול פי שהיה שר הבריאות, החינוך והסעד בממשלת ארצות-הברית במשך תקופה מסויימת. הוא אמר שיש בעיה רצינית ביותר, שמישהו מקבלו תעודת הוראה, וכאילו על-ידי כך הוא יודע הכל לכל ימי חייו. הוא בדעה שצריכים לעשות מאמץ, לנהוג בגמישות, ולהכין מורים לאו דוקא בעלי תעודות. לא צריך לחשוב שעם קבלת התעודה יש כל הידע הדרוש.

יחד עם זאת אי אפשר להתעלם מההתפוצצות של הידע, ועל השינויים שחלים בשטח זה.

כפי שכבר אמרו, יכול להיות שאנשים גמרו את לימודיהם עם ציונים גבוהים ביותר, אבל אינם יכולים להיות מורים, אין להם היכולת ללמד. הם יכולים לעבור את הבחינות במדרשה ובסמינר על פילוסופיה של החינוך וכו', אבל אינם יודעים ללמד. צדק מי שאמר שיכול להיות מורה מצויין, אבל שבהחלט אינו יכול לעבור את הבחינות. זו בעיה. אלה שאחראים לנושא ודאי ערים לה.

במצבנו הנוכחי גם אני חושבת שחשוב ביותר לדאוג לכך שיותר צעירים דוקא מעדות המזרח יפנו להוראה. יש צורך להקים סמינרים או מדרשות לאו דוקא בערים הגדולות, אלא במקומות שבהם הם לומדים. אבל אז חשוב ביותר לא להוריד את הרמה. הפרופסורים או המורים שילמדו שם צריכים להיות על כמה יותר גבוהה. אם כולם מכירים היום בצורך לקשור את החינוך לא רק עם בית-הספר, אלא גם עם הסביבה, ויותר מבינים את ההשפעה של הסביבה וגורמי הסביבה על החינוך, גם החינוך הפורמלי - אז ברור לחלוטין שחשוב לא להביא את האנשים רק לערים הגדולות, אלא עד כמה שאפשר להשאיר אותם בסביבתם.

ג. אליעד: אני בעד אינטגרציה. אבל מתעוררת הבעיה של הקצב. אני מקוה שיעשה כל מאמץ כדי להבטיח את מיטב כוחות ההוראה לסמינרים שיוקמו בנגב ובצפון. לא צריך להתבייש בהומוגניות של בני עדות המזרח. זו המציאות. וצריך לתת להם את המורים הטובים ביותר. אבל ייתכן שתלמידים אלה לא יוכלו לעמוד בקצב הדרוש. יש קשיים שונים. צריך לפצוא את שביל הזהב בין הרצון להפוך אותם למורים ובין הדרישות. יש להתאים את הדרישות כך שהם יוכלו לעמוד בהן.

ז. הרמן: הנסיון פוכיח שלא חשוב מאין האיש בא, אם דורשים ממנו ואם יש לו המוטיבציה - הוא יכול להצליח.

היו"ר א. רזיאל-נאור: ככל שאנחנו עוסקים יותר בבעיה של הכשרת מורים, מתברר יותר ויותר שמקצוע ההוראה הוא מיוחד במינו. מצד אחד דרושה באמת ידיעה יסודית ורחבה בענפים שונים ורבים. ואין להתעלם מהתפוצצות הידע ומהשינויים הגדולים. היום אנחנו בשום פנים לא יכולים ללמד טבע על פי תמונות, כפי שזה היה בעבר, אלא צריכים את המעבדה, המכשירים, כדי שהילד יעקוב ויבין מה מתרחש. מצד שני, גם אם המורה יהיה מלומד מאד ועשיר מאד בידיעות רבות וטובות, אם יחסר לו אותו משהו מיוחד, הוא לא יהיה מורה. הוא לכל היותר יהיה סכנאי הוראה, סכנאי חינוך. כאן נעוץ עיקר הבעיה.

7.7.1971 - א. רזיאל-נאור

מלבד זה שהמורה צריך לדעת איך להסביר ולהקנות את הידיעות, אסור לנו לשכוח גם את תפקידו כמחנך. תוך כדי הלימוד הוא צריך לחנך, ולא רק בשעה שהוא מעביר שיחות חינוכיות. אני מסופקת אם את זה אפשר לרכוש באוניברסיטה. לא אגיד שאינני שואפת לכך שמורים יהיו בעלי תארים, אבל אם יחסר להם אותו משהו מיוחד, אז לא יהיה הכדל בין כל בוגר אוניברסיטה שיש לו תואר במדעים ובין המורה. אם בעל תואר פ.א. בפסיקה לא ידע להורות את החומר, או שיפסח על פרטים, יביא את תלמידיו לידי יאוש.

ישנם מורים מצויינים שלא למדו באוניברסיטה. הם יודעים לנטוע בלב הילד את השאיפה לחפש, למצוא את התשובות בספרים, להתעניין, לחסוד. לכן נראה לי שצריך למצוא את הדרך שגם יהיו למורה ידיעות רבות ורחבות, וגם תתן לו את המכשיר המיוחד של המורה.

אני מאד בעד סמינרים כהמשך אחרי בית-הספר היסודי או אחרי חטיבת הביניים, לא רק משום שאפשר ללמוד יותר לאט, אלא משום שאפשר ללמוד אחרת. וזה הדבר החשוב. השנים האלו שבהן הנער או הנערה נמצאים בחטיבת הביניים, בגיל 14-16, אלה השנים של עיצוב האופי ושל התייצבות האידיאל בפני הנוער. ואם ההוראה נראתה לו אז כאידיאל, אז הוא יהיה פורה טוב. אבל אם הוא או היא יגיעו לאוניברסיטה, ואחר כך לבית-הספר לחינוך, מתוך מחשבה שמקצוע ההוראה הוא מקצוע נוח, עובדים פ-8 עד 12 וכו' - הרי זה לא מתוך אידיאל, גם אם הם מורים טובים. נדמה לי שדוקא תלמידים אלה שילמדו בסמינר שהוא המשך של חטיבת הביניים, עשויים לרכוש לעצמם את ההוראה לא רק כמקצוע, אלא כדרך חיים. וזה מה שחסר לנו. אני מאד בעד סמינרים כאלה.

יחד עם זאת אני בעד זה שלמורים שכבר מלמדים יינתנו כל האפשרויות וההקלות כדי שיוכלו להשתלם. מורה שקופא על שמריו חדל להתפתח, ואז הוא מתחיל לרדת. גם הדברים שידוע קודם מאבדים את חיוניותם.

אנחנו עומדים בפני בעיה שיש מורים בלתי מוסמכים רבים, שמספרם אינו נופל מבעלי התארים. בקשר לזה אני שואלת את משרד החינוך: הרי היה תכנון. פדוע חשבו שיש מורים די והותר, ואפשר יהיה לגמור עם התופעה של מורים בלתי מוסמכים, שהיא תיעלם מנוף חיינו? והנה פתאום אנחנו שופעים שחסרים אלף מורים. מה קרה, ואיך חושבים להתגבר על זה. אם זו תוצאה של עליה גדולה מאד, אז כדאי לסבול. אבל נדמה לי שזה לא רק בגלל העליה, כי העליה אינה כל כך גדולה שבגללה זה התרחש.

האם כל ההמלצות של ועדת דושקין בנוגע לצירוף סמינרים יתבצעו? אני בעד צירוף סמינרים. האם יש סמינרים שצריכים היו להתמוזג ועדיין לא התמוזגו, כמה זמן הם עומדים במצב כזה של על הסף, מה התכנית לשנה הבאה, איזה סמינרים עשויים להתמוזג למוסד אחד במגמה להעלות את הרמה?

הייתי מבקשת לשמוע יותר פרטים על הכשרת גננות, והאם יש תכנון ומחשבה על צירוף הכיתות הראשונות של בית-הספר, עם החינוך לגיל הרך? האם יש תכניות לקראת הכנת מורות פחנכות כאלה?

אני מודה לכם. את התשובות לשאלות

נשמע בישיבה נוספת של הוועדה.

הישיבה נסתיימה בשעה 10.15.